

הליכות עולם לוי

(חבקוק ג' ו')

לעילוי נשמת ר' יהודה לוי ז"ל

פרשת ויצא

זמן ר"ת	צאת השבת	חלקת נרות	לוח אור החיים
17:44	17:11	16:20*	י-ם
17:39	17:08	16:17	ת"א
17:39	17:07	16:16	חיפה
17:43	17:11	16:20	ב"ש

* לנותרים 40 דק': 16:00

מעלת התפילה

שזולזה במשכבו של הצדיק לא זכתה להקבר עימו והרי ביאר המלבי"ם שזולזה מפני שלא התפללה, נמצא שבגלל התפילה לא נקברה עימו. ואולם בפרשת ויחי (ג"ח ז') מבואר ברש"י (ד"ה ואקברה שם) וז"ל: שתהא לעזרה לבניה כשיגלה אותם נבחראדם והיו עוברים דרך שם יצאת רחל על קברה וכוונה ומבקשת עליהם רחמים שנאמר קול ברמה נשמע וגו' והקב"ה משיבה יש שגר לפעולתך נאם ה' וגו' ושבו בנים לגבולם. עכ"ל. ולכאורה הוא בכדי שתבקש רחמים על ישראל, והוא זכות לה ולא מפני שזולזה במשכב הצדיק שהוא לחובתה. ובשפתי חכמים (בראשית ל' ט"ו, אות ר') תירץ שאילו לא זולזה היתה לאה נקברת במקומה והיתה היא לעזרה לבניה, ומפני שזולזה לא זכתה להקבר עמו. עכ"ל. ולדברינו אפשר לומר שזה בדיוק הענין שכל הזולזל נבע ממה שלא התפללה, אבל לעתיד לבוא היא תתקן את את הענין הזה והיא תהיה מקור לתפילות על עם ישראל ועם ישראל יתפללו על קברה, ורק בכח התפילות תבוא הגאולה. ולכן רחל היא סוד התפילה לעתיד לבוא להשלים כל מה שלא התפללה בזמן שהיה לה טוב, והיא תפלת הגלות, ובה הכל תלוי, והקב"ה שומע תפלתה ומציל לעם ישראל.

נמצא שהתפילות של לאה בנערותה הן הם שעמדו לה כל ימיה, ואף רחל לא זכתה לפרי בטן עד שהתפללה שלא ליפול בחלקו של עשו (כמבואר ברש"י ל' כ"ב), וזה בעצם הענין שהקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקים, שלכאורה מה הענין בזה, וכי מה יש לו להקב"ה לעשות בתפילותינו, ורגילים לומר שהקב"ה יוצר חיסרון אצל האדם בשביל שיתפלל ולא שמפני שיש חיסרון צריך להתפלל, והיינו שהתפילה לה' צריכה להיות תמיד לאדם, אבל לכאורה למה, ההגיון אומר כשחסר תתפלל, אבל אם יש למה צריך להתפלל. [ובעונות ישנה עצלות להתפלל על כל דבר, ולפעמים האדם שואל מדוע צריך תפילה על כל דבר, מה אי אפשר לקבל בלי תפילה, הנה תראה את פלוני ואלמוני יש להם בנים ובנות פרנסה ובריאות ולא התפללו מעולם על כך].

אבל הענין הוא [מעבר לזכות שיש לאדם להתפלל ולהתקרב אל ה' וכדברי רשב"י ביזמא (ע"ו).] לגבי המן שהיה יורד בכל יום ולא פעם בשנה]. דבר ראשון שהאדם ידע שמה שיש לו, אבל כל מה שיש לו הוא מהבורא יתברך, ואינו במקרה ח"ו, וכאשר הוא מתפלל על כל דבר הוא יודע שהכל ממנו, אבל ובעיקר צריכה התפילה בכדי שאותו הדבר שמחכה ומצפה להגיע אליך יבוא בלי עיכובים, ויבוא בצורה מושלמת, ויחזיק מעמד לאורך זמן. נמצא שהתפילה נצרכת לאדם על כל צעד ושעל, ומי שמתפלל מרויח, ומי שמחכה לעת צרה לא תמיד יספיקו התפלות שלו לפעול ובודאי לא באותו הכח. והוא מה שאמרו רבותינו (סנהדרין מ"ד:): לעולם יקדים אדם תפלה לצרה, שעל ידי שמקדים את התפילה הצרה לא באה, ואם תבוא תעלם מהרה, ואדרבה התפילה תביא איתה ברכה מרובה יותר ושפע גדול יותר מאשר אם לא היה מתפלל.

ולכן במשך כל שנות הגלות אנו מתפללים ומתפללים על בנין בית המקדש והשכנת השכינה בתוכו, שבתחילה זה בא לנו בלא תפילה מצידנו, ולכן זה גם הלך מהרה, אבל כעת שאנו מתפללים כבר אלפים שנה על הגאולה בודאי שהיא תבוא ובית המקדש יבנה וישאר לכל הזמן והשראת השכינה תהיה באופן מעולה ונפלא ביותר. ה' יזכנו במהרה.

בפרשתנו אנו קוראים על דבר מפליא ביותר, ראובן יוצא לשדה והנה הוא מוצא דודאים ומביא אותם ללאה אימו, רחל שומעת על הדודאים ויודעת שסגולתם היא לפקוד בטרן לחסוכי בנים, ומבקשת מאחותה רחל שתביא לה מדודאי בנה, לאה בשומעה את הדברים מגיבה בזה הלשון: ותאמר לה המעט קחתך את אישי וקחת גם את דודאי בני (ל' ט"ו). והנה כל שומע מתפלא מאוד על דבריה של לאה אימו, הלא אנו יודעים שרחל נתנה לה את הסימנים, ולאה היא זו שלקחה את יעקב מרחל, ולא רחל מלאה, ובמקום לומר לה בחפץ לב תיקחי את הדודאים, איך לא אזכור לך אחותי את מסירת הסימנים, וכל יום שאני נשואה ליעקב אני חבה לך תודה, היא אומרת המעט קחתך את אישי.

ואמנם ידוע התירוץ של הגר"ח שמואלביץ שבאמת לאה לא ידעה מכל הענין מאומה, ומה שרחל מסרה לה את הסימנים, זה היה כמסיח לפי תומו, שעשתה את עצמה כאילו היא מלמדת אותה הלכות חנה"ה [חלה גדה הדלקת הבר], ודבר זה יש לו הוכחה מן הגמרא במגילה (י"ב:): שבאמת לאה לא ידעה מכך, [אך לפי המדרש (איכה רבה הקדמה פסקה כד) מוכח שלא היתה יודעת שהרי רחל היתה מתחת למטה ומדברת עם יעקב ובודאי שלא שמעה. ואולי צריך לומר שלאה לא ידעה מכך שאלו הם הסימנים בינו לבין רחל, ורק חשבה שרחל מכירה את יעקב ויודעת שישאל שאלות ובכדי שלאה לא תתבייש בזה שלא תדע היא עונה במקומה, אבל באמת יעקב מגיע ללאה].

אולם המלבי"ם בפירושו לתורה (בראשית ל', פסוקים יד וט"ו), מבאר שלאה לא בטחה בסגולת הדודאים רק אל ה', ורחל שעד עתה לא התפללה חשבה שע"י סגולת הדודאים תתעבר ותלד, ולכן אמרה תני נא לי מדודאי בנה, ולאה בראותה כך רצתה לעוררה לבטוח בה', ואמרה לה המעט קחתך את אישי, שבמה שתשתדל שאישך יהיה אצלך בתמידות, שזה מורה שתבטח על הטבע, ועוד תוסיף תחבולות טבעיות וסגולות לקחת גם את דודאי בני, ומן ה' יסור לבך שטוב שתתפלל אליו ולא לבטוח על ענינים טבעיים. עכ"ל. ולפי דבריו אפשר לומר שבאמת ללאה היתה כונה אחרת בתשובתה לרחל, והיא שתפסיק לסמוך על הטבע ותתחיל להתפלל, וח"ו לא מתוך כפיות טובה אמרה לה את דבריה, אלא בכדי שתתפלל ותזכה לבנים. וכאן אנו יכולים לעמוד על שינוי מהותי שבין לאה לרחל, התורה מציינת שענין לאה רכות (כ"ט י"ו) ומפרש רש"י מפני שכל ימיה התפללה שלא תיפול בחלקו של עשו הרשע, שכך היו העולם אומרים הגדולה לגדול והקטנה לקטן, ומאז ששמעה זאת נחרדה ולא הפסיקה להתפלל עד שנשרו ריסי עיניה, והוא מדברי רבותינו. ואולם רחל היה פשוט לה שיעקב יפול בחלקה שהלא כך העולם כולו אומר הקטנה לקטן, ובשומעה זאת היתה רגועה.

אבל באמת מכה תפילותיה של לאה אימנו היא קבלה את יעקב בתחילה, וגם זכתה להוליד ממנו ששה בנים, רוב השבטים וגם בת אחת, וממנה יצאו הבכורה הכהונה והמלוכה, ולעומתה רחל בזה שלא התפללה הפסידה המון שהתחנה כאשה שניה עם יעקב, ונגרם לה צער רב שלקחו ממנה את יעקב, ואף פרי בטנה התעכב זמן רב, וגם כאשר נולדו לה ילדים היו רק שנים בלבד. ולפי המתבאר מדברי המלבי"ם, נמצא א"כ שאפילו קבורת רחל לא היתה עם יעקב מפני שלא התפללה, שהרי אמרו רבותינו והביאם רש"י כאן שמפני

טעון גניזה | נא לא לקרוא בשעת התפילה וקריאת התורה!

להצלחת חן אמיניאן בת רחל, ולהבדיל לעילוי נשמת מרים שבת בת מזל, ח' כסלו, תנצב"ה.

הליכות וזהלכות

אל תיקרי הליכות אלא הלכות (נידה ע"ג).

הליכות ליום שבת (ההפטרה)

ע"ב על הפסוק לא יכבה בלילה נרה, יכבה בחשבון ה"ב, לה"ב הב"ל, לא יכבה בגלות שהיא לילה, ע"ש. ואינו מוכרח כלל ומ"מ כאמור כך מנהגנו].
קכ. וגם לענין חתימת הברכה השלישית נחלקו מה חתימתה, לפי מסכת סופרים (שם) חותמים "מצמיח קרן ישועה לעמו ישראל", ולפי הגמרא (פסחים ק"ז:י) חותמים "מגן דוד" [ועיין שם שזה מה שנאמר לדוד (שמואל ב', ז' ט'. ודברי הימים א', י"ז ח) וְעָשִׂיתִי לְךָ שֵׁם גָּדוֹל כְּשֵׁם הַגְּדֹלִים אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ, והיינו שיחתמו בשמו כשם החותמים בשמו של אברהם אבינו מגן אברהם]. וכן כתבו רוב ככל הראשונים [שכן היא גירסת רב סעדיה גאון (שם) ורב עמרם (שם), והרמב"ם (שם), ובפירוש התפלה לרוקח (אות צ"ז), ובאמת שהיה נראה שאלו הגורסים בברכה זו "את צמח" ראוי יותר שיחתמו בלשון "מצמיח קרן ישועה", וכמו בתפלת העמידה, אולם לא כן הוא שגם הם כתבו לחתום "מגן דוד", וכנראה הטעם לכך מכיון שמבואר בגמרא שחתימת מגן דוד שבהפטרה היא כנגד ברכת מצמיח קרן ישועה שבעמידה, א"כ הם שווים, ולכן תפסו נוסח הגמרא, וכן מנהגנו. וכתב באורחות חיים (ח"א הלכות קריאת ס"ת אות נ"א) בשם הרא"ה, שהטעם שבתפלה אנו מזכירין זכות אברהם שבזכותו נתקדש זרעו לדורות. ובהפטרה אנו מזכירין מגן דוד שנתבשר ע"י הנביא במלכות לדורות.

קכא. ברכה רביעית יש בה שבה והודאה על שנתן לנו הבורא יתברך את התורה ואת הנביאים, ולבסוף היא מדברת מקדושת יום השבת, ולכן חותמים בה "מקדש השבת", ויש בה ארבעים תיבות כנגד ארבעים יום שניתנה בהם התורה, וכנגד ארבעים תיבות שיש בכמה פסוקים בתורה המדברים על השבת, ל"ה תיבות בפסוקי ויכולו שבכריאה (בראשית ב', א' ב' ג'), וה' תיבות בפסוק זכור את יום השבת לקדשו (שמות כ' ח'), הנאמר בעשרת הדברות. (השומר אמת סי' כ"ד אות ה'). [ועיין שם (אות א'-ה) עוד רמזים במספרי התיבות של ברכות ההפטרה, ועיין בספר החיים (סי' כ"ה אות כ"ה) שכתב לכיון כמו שכתב בספר השומר אמת, ולענ"ד נראה שאינו צריך לכיון לרמזים אלו, וגם השומר אמת לא כתב לכיון רק כתב את הרמזים שיש במספר תיבות הברכות להראות שכל דברי חכמינו מיד ה' עליהם השכיח].

קכב. כתב הרמב"ם (פ"א מברכות ה"ז) כל העונה אמן אחר ברכותיו הרי זה מגונה, והעונה אחר ברכה שהיא סוף ברכות אחרונות הרי זה משובח. וכ"פ בשו"ע (סי' רט"ו סעי' א') וז"ל: אין עונה אמן אחר ברכותיו, אלא אחר שתי ברכות או יותר שהם סוף ברכות. ואולם התוס' כתבו (ברכות מ"ה, ד"ה הא בבונה) שלא נהגו לענות אמן אלא אחר בונה ירושלים של ברכת המזון. וכן פסק הרמ"א בהגה (שם). והנה ע"פ דברי הרמב"ם והשו"ע כתב הברכי יוסף (סי' רט"ו אות א') שלמנהג הספרדים יש לענות אמן אחר ברכותיו על ההפטרה, ושכן נוהגים קצת. וכ"כ בספרו לדוד אמת (סי' כ' אות י"ט ב') שיש מי שנוהג כן, והביאו בבית עובד (דיני הפטרה אות ל"ב), ואולם בספרו קשר גודל (סי' ט' אות כ"א), כתב בפשיטות שצריך לענות אחר ההפטרה, ובספרו שו"ת יוסף אומץ (סי' ס"ה אות א') כתב שכן מצא להריטב"א בהלכות ברכות שכתב במפורש. וכ"פ הבן איש חי (מסעי אות י"ד), ואולם בספר זכור לאברהם (דף א' ערך אמן השלישי) כתב שאין מנהג זה בינינו, והביאו בכף החיים (סי' רט"ו אות א') והוסיף שלא ראה למי שנוהג כן. [ואולם גם הזכור לאברהם (ח"ג דף א', ובנדמ"ח שובי נפשי עמ' י"ג) כתב שמי שירצה לברך אין מוחזים בידו מאחר שכן הדין]. אך בשו"ת יחז"ד (ח"ב סי' כ"ג) כתב שתלמידי חכמים הבקיאים בהוראה נוהגים כן, וכן ראוי לנהוג ולהנהיג. וכ"כ באור לציון (ח"ב פי"ד תשובה ל"ב).

קטז. אחר ההפטרה אנו מברכים ארבע ברכות, [וביחד עם ברכה ראשונה שלפני ההפטרה הם חמשה ברכות, כנגד חמשה חומשי תורה, ועם השתי ברכות שהמפטיר מברך לפני כן על התורה הם שבע ברכות כנגד שבעה עולים לתורה (אבותהם תפלת שחית של שבת)], ברכה ראשונה מדברת מענין ההפטרה בנביא, האומרת שכל דברי הנביאים אמת וצדק ויתקיימו במהרה בימינו. [וכל שאר הברכות הינן על הסדר, שמאחר שיתקיימו דברי הנביאים, הרי שיבנה המקדש, ויתגלה אליהו הנביא ומשיח צדקנו, שזה עיקר יעוד הנביאים, ואז יגיע יום שכולו שבת הם חיי העולם הבא]. ובזמן חז"ל בברכה ראשונה, המפטיר היה עוצר במילים אמת וצדק, והעם היו אומרים שם דברי שבה כמבואר במסכת סופרים (פ"ב ה"ה), והיום איננו נוהגים לומר שם דברי שבה, ומ"מ יש שם עדיין הפסק בסדרים מסוימים, וצריך להזהר שלא לענות שם אמן, שעדיין אנחנו באמצע הברכה עד שיחתום "האל הנאמן בכל דבריו".

קיו. ברכה שניה מדברת מענין בנין ירושלים, וכתב הרמב"ם (פ"ב מתפלה ה"ט) שחותמים בה "בונה ירושלים", [וכן הוא ובסדר רב סעדיה גאון (עמ' ס"ו)], אבל הראב"ד העיר שמנהגם לחתום "משמח ציון בבניה", [וכן הוא במסכת סופרים (פ"ג ה"ב)], וכן הוא בסדר רב עמרם גאון שבידנו (עמ' ל"ה), אמנם בשינוי נוסחאות (שם סי' ל"ב) העירו שיש נוסחאות של הסדר בהם כתוב בונה ירושלים, וכן בסדר נכסת הגדולה (עמ' תס"ה) באמת ויצ"ב, מנה את רב עמרם ביחד עם רב סעדיה], ומנהג האשכנזים והספרדים לחתום "משמח ציון בבניה" כדעת המסכת סופרים וכדעת הראב"ד ולא כדעת הרמב"ם, ואולם יש מעדות התימנים שנוהגים לחתום "בונה ירושלים".

קיה. ברכה שלישית מדברת מענין הישועה ביאת אליהו הנביא ומשיח בן דוד, ולפי מסכת סופרים (פ"ג ה"ג) ברכה זו פותחת במילים שמחנו ה' אלוקינו וכו', ואולם יש נוסחאות שאומרים את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח וקרנו תרום בישועתיך, [כך היא הנוסחה בסדר רב סעדיה גאון (עמ' ס"ז)], וכך הוא הנוסח בשינוי נוסחאות שבסדר רב עמרם גאון (דף לה אות ל"ב), וכך נוסחת הרמב"ם (בנוסח התפלה), והרבה ראשונים גורסים כלשון המסכת סופרים [כמבואר במחזור ויטרי ובסדר הר"ש מגרמיזא ובפירוש הרוקח], וכן מנהג האשכנזים והספרדים כיום, ומנהג התימנים לומר "את צמח", ויש מהם שנוהגים לומר "שמחנו" כמנהג הספרדים והאשכנזים (סדר נכסת הגדולה ח"א עמ' תס"ח תס"ט).

קיש. וקודם החתימה מנהגנו לומר: כִּי בְשֵׁם קְדוֹשׁ נְשִׁבְעָתָ לֹא שְׁלֵא יִכְפֶּה גְרוֹ לְעוֹלָם נְעֵד, ואולם במסכת סופרים (שם ה"ג) מבואר שאומרים שלא תכבה נרו לעולם, וכך גירסת רוב הראשונים, [שכן גורסים במחזור ויטרי (סי' קט"ו) ובסדר הר"ש מגרמיזא (עמ' קע"ב) ובפירוש הרוקח (אות צ"ז), ולכאורה לפי הדקדוק פשוט שצריך לומר כמנהגנו שלא יכבה, שכן נר לשון זכר ולא לשון נקבה, אמנם נראה שלפי המסכת סופרים זה חוזר על המלכות שהיא לא תכבה לעולם, אולם עיין בפירוש הר"ש מגרמיזא (שם) שביאר ע"פ הפסוק (שמואל ב', כ"א י"ז) אֲז נִשְׁבְּעוּ אֲנָשֵׁי יְדוּ לֹא לְאֵמֵר לֹא תֵצֵא עוֹד אֶתְנֶנּוּ לְמַלְחָמָה וְלֹא תִכְפֶּה אֶת נֵר יִשְׂרָאֵל, ולפי דבריו נראה שבברכה צריך לומר שלא תכבה, גרו וחוזר על הקב"ה בלשון נוכח, ולפי גירסתנו שלא יכבה זה חוזר על המשיח שלא יכבה נרו לעולם ועד], ומ"מ יש מהראשונים שגורס כפי מנהגנו לומר שלא יכבה, [כך הגירסא בסדר רב עמרם (עמ' 70)], ובכל זאת כך מנהג הספרדים והאשכנזים, וגם התימנים שאומרים נוסח "שמחנו", אומרים שלא יכבה, ואין אחר המנהג כלום. [ובספר החיים (סי' כ"ה אות כ"ד) הכריע לומר שלא יכבה, ממה שנאמר בתיקונים (דף מט

